

УДК [657.6 : 343.72] : 343.9
DOI: 10.60022/3(4)-34S

Приймак Світлана Вікторівна

кандидат економічних наук, доцент
виконувач обов'язків завідувача кафедри обліку, аналізу і контролю
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Pryimak Svitlana

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Acting Head of the Department of Accounting, Analysis, and Control
Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-3694-4498

Стефанишин Софія Романівна

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Stefanyshyn Sofia

higher education student at the first (Bachelor's) level
Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine
ORCID: 0009-0005-0414-011X

ФОРЕНЗІК ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИЯВЛЕННЯ ФІНАНСОВИХ ЗЛОВЖИВАНЬ

Анотація. У статті досліджується форензик як сучасний інструмент виявлення, попередження та документування фінансових зловживань у діяльності підприємств. Розкрито економічну сутність форензику, його відмінність від традиційного аудиту та внутрішнього контролю. Визначено ключові напрями застосування у сфері протидії шахрайству, корупційним проявам, маніпуляціям із фінансовою звітністю та незаконному привласненню активів. Проаналізовано міжнародні підходи до організації форензик-послуг, зокрема практику розслідування корпоративного шахрайства, використання цифрової аналітики, методів аналізу Big Data, інструментів комплаєнсу та ризик-орієнтованого моніторингу. Прیدілено увагу інтеграції форензику в систему корпоративного управління та внутрішнього аудиту підприємств в Україні. Обґрунтовано, що впровадження форензик-процедур сприяє мінімізації фінансових втрат, підвищенню інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання та зміцненню економічної безпеки держави.

Ключові слова: форензик, фінансові зловживання, внутрішній аудит, комплаєнс, економічна безпека, цифрова аналітика, управління ризиками.

FORENSICS AS A TOOL FOR DETECTING FINANCIAL FRAUD

Abstract. This article examines forensic auditing as a modern tool for detecting, preventing, and documenting financial irregularities in business operations. The economic essence of forensic accounting is revealed, along with its distinction from traditional auditing and internal control. Key areas of application in the fight against fraud, corruption, financial statement manipulation, and the misappropriation of assets are identified. International approaches to organizing forensic services are analyzed, including practices for investigating corporate fraud, the use of digital analytics, Big Data analysis methods, compliance tools, and risk-oriented monitoring. Attention is paid to the integration of forensics into the system of corporate governance and internal audit of enterprises in Ukraine. It is argued that the implementation of forensic procedures contributes to minimizing financial losses, increasing the investment attractiveness of business entities, and strengthening the economic security of the state.

Keywords: forensics, financial fraud, internal audit, compliance, economic security, digital analytics, risk management.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації та цифрової трансформації економіки фінансові зловживання набувають дедалі складніших форм. Використання цифрових платформ,

дистанційних фінансових операцій, електронного документообігу та міжнародних фінансових інструментів створює нові можливості для ведення бізнесу, але водночас підвищує ризики шахрайства, маніпулювання фінансовою звітністю та незаконного виведення активів.

За даними міжнародних досліджень, значна частка підприємств у світі стикається з проявами економічного шахрайства, що призводить до суттєвих фінансових втрат і репутаційних ризиків. В Україні проблема фінансових зловживань посилюється в умовах трансформації економіки, воєнних викликів та необхідності забезпечення прозорості використання фінансових ресурсів.

Традиційні інструменти фінансового контролю та аудиту не завжди забезпечують оперативне виявлення складних схем зловживань, оскільки їхня мета полягає переважно у підтвердженні достовірності звітності, а не у проведенні глибоких розслідувань. У зв'язку з цим актуалізується необхідність застосування форензіку як спеціалізованого інструменту фінансових розслідувань, що поєднує методи аудиту, фінансового аналізу, криміналістики та інформаційних технологій. Впровадження форензік-практик у діяльність українських підприємств сприятиме формуванню ефективної системи запобігання шахрайству, підвищенню довіри інвесторів та гармонізації національних підходів до фінансового контролю з міжнародними стандартами корпоративного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика протидії фінансовим зловживанням та застосування форензіку широко досліджується як у світовій, так і у вітчизняній науковій літературі. Значну увагу приділено питанням виявлення, запобігання та аналізу шахрайських схем, зокрема за допомогою цифрових технологій та аналітики. Серед зарубіжних дослідників провідне місце займають роботи Mark J. Nigrini, який є автором фундаментальних праць з аналітики даних у форензіку, таких як *Forensic Analytics* та Benford's Law: Applications for Forensic Accounting. Його книга та методологія стала базовою для застосування статистичних тестів у виявленні фінансових аномалій [1]. У глобальному огляді наукових досліджень із судово-бухгалтерської експертизи автори Gopal Kumar Singh і Vineeta Kumari проводять систематичний літературний огляд, що охоплює розвиток теорії та практики форензіку та виявлення шахрайства за останні десятиліття, вказуючи на значний вплив технологічних змін на цю галузь [2]. У роботах, опублікованих у *Journal of Financial Regulation and Compliance*, автори систематично аналізують внесок судово-бухгалтерської експертизи у виявленні й запобіганні фінансовим правопорушенням, підкреслюючи важливість інтеграції аналітичних методів та комп'ютерних технологій. У журналі здійснюються міжнародні огляди літератури, зокрема й дослідження, які висвітлюють глобальні тенденції у сфері форензік-досліджень, включно з темами мотивації шахрайства, оцінки ризиків та навичок фахівців у цій галузі.

Серед вітчизняних досліджень останніх років варто взяти до уваги працю О.Г. Рябчука та А.М. Вишняка, в якій вони аналізують роль форензіку у поєднанні з аудитом для підвищення рівня протидії фінансовому шахрайству на підприємствах [3]. Також у контексті українського прикладного дослідження Філатова Ш.П., Овчарова Н.В. та Кравченко О.В. розглядають використання форензік-аудиту у системі контролю державного боргу, що має важливе значення в умовах сучасного фінансового менеджменту України [4]. Крім того, роботи Ірини Мельничук, Тетяни Бутинець та інших вітчизняних авторів окреслюють юридичні, організаційні та аналітичні аспекти форензіку як форми попередження фінансових правопорушень у господарській діяльності.

Таким чином, попри значний обсяг теоретичних і практичних праць, питання комплексного застосування форензіку в умовах цифровізації економіки та у взаємодії з сучасними технологічними інструментами залишається предметом подальших досліджень і потребує узгодження між академічними колами та практичними органами контролю.

Метою статті є визначення ролі форензіку як інструменту виявлення, попередження та документування фінансових зловживань на підприємствах та обґрунтування шляхів його інтеграції в систему корпоративного управління в Україні.

Виклад основного матеріалу. Форензік у сучасній економічній науці та професійній практиці розглядається як самостійний спеціалізований напрям фінансово-контрольної діяльності, спрямований на глибоке дослідження фінансово-господарських процесів у разі виникнення підозр щодо шахрайства, корупційних дій, маніпуляцій показниками звітності, незаконного привласнення активів чи інших форм економічних правопорушень. На відміну від традиційних періодичних перевірок, які мають регламентований характер, форензік передбачає цілеспрямоване розслідування конкретних фактів або обставин, які викликають сумнів у їх законності чи економічній доцільності, що робить його більш гнучким і проблемно-орієнтованим інструментом.

Сутність форензіку полягає в міждисциплінарному, комплексному підході до аналізу фінансової інформації. Він поєднує інструментарій традиційного аудиту, методи поглибленого фінансового аналізу, елементи криміналістичної експертизи та сучасні інформаційно-технологічні засоби обробки даних, що дає змогу не лише виявляти формальні порушення в документації, а й відтворювати логіку

та механізми здійснення підозрілих операцій, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між діями посадових осіб та фінансовими наслідками для підприємства.

Особливою рисою форензіку є його доказова спрямованість, що результати проведених процедур мають виступати не просто аналітичними висновками, а юридично обґрунтованими матеріалами, придатними для використання в судових процесах, під час внутрішніх службових розслідувань або у взаємодії з правоохоронними органами. З метою систематизації інформації у таблиці 1 відображено відмінності між форензіком та аудитом.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика форензіку та аудиту

Критерій порівняння	Форензік	Традиційний аудит
Мета проведення	Виявлення, розслідування та документальне підтвердження фінансових зловживань	Підтвердження достовірності фінансової звітності
Характер перевірки	Цілеспрямоване розслідування конкретних підозрілих фактів	Планова або обов'язкова періодична перевірка
Підстава для проведення	Підозра у шахрайстві, корупції, маніпуляціях, конфліктах інтересів	Вимоги законодавства, корпоративна політика або договір із замовником
Глибина дослідження	Детальний аналіз окремих операцій, встановлення причинно-наслідкових зв'язків	Вибіркова перевірка відповідно до стандартів аудиту
Інструментарій	Аудиторські процедури, фінансовий аналіз, криміналістичні методи, цифрова аналітика, Big Data	Аудиторські процедури відповідно до МСА, тестування контролів, аналітичні процедури
Кінцевий результат	Формування доказової бази для судових або дисциплінарних процедур	Аудиторський висновок (звіт незалежного аудитора)
Правова спрямованість	Орієнтація на використання результатів у судових процесах	Обмежується підтвердженням звітності без встановлення винних осіб
Обсяг перевірки	Може охоплювати всі операції, пов'язані з підозрілими фактами	Застосовується вибіркового підхід
Час проведення	За потреби, у разі виникнення ризиків або підозр	Регламентований період (щорічно або за графіком)
Фокус уваги	Встановлення факту порушення та осіб, причетних до нього	Оцінка відповідності обліку стандартам

Джерело: складено авторами на основі [1,5]

Форензік не є альтернативою аудиту чи системі внутрішнього контролю, а виступає їх функціональним і методологічним розширенням у частині глибокого розслідування фінансових правопорушень. Результати проведеного аналізу свідчать про те, що, попри наявність спільних рис із аудитом та внутрішнім контролем, форензік істотно відрізняється від них за метою, глибиною дослідження, застосовуваним інструментарієм і кінцевим результатом. Якщо аудит здебільшого орієнтований на підтвердження достовірності фінансової звітності та її відповідність установленим стандартам, а внутрішній контроль має переважно превентивний характер і спрямований на запобігання ризикам, то форензік зосереджений на виявленні, детальному аналізі, документуванні та доказовому підтвердженні конкретних фактів фінансових зловживань із можливістю подальшого використання результатів у правових або дисциплінарних процедурах.

З метою прикладу виявлення підозрілих або ймовірно шахрайських операцій на підприємстві можна застосувати інструмент створення математичної моделі в MS Excel на основі транзакцій, здійснених підприємством. Якщо дані, які будуть опрацьовані, не є фальсифікованими, то розподіл їх перших цифр повинен відповідати логарифмічному закону Бенфорда.

У таблиці 2 наведено масив із 104 фінансовими операціями, серед яких спостерігається штучне зміщення розподілу на користь операцій із першою цифрою "7" з метою демонстрації того, як викриваються подібні штучно внесені транзакції. Виділено перші цифри числових операцій, сформовано статистичний ряд та розраховано фактичну частоту появи кожної цифри у порівнянні з еталоном Бенфорда. Для об'єктивності оцінки використано критерій хі-квадрат (χ^2), який дає змогу оцінити, чи є виявлені відхилення статистично випадковими.

Таблиця 2

Порівняння фактичного розподілу перших цифр фінансових операцій із теоретичним розподілом за законом Бенфорда

Цифра	Ймовірність Бенфорда, %	Фактична к-сть транзакцій	Фактична відносна частота, %	Очікувана кількість транзакцій	Абс. відхилення частоти, %	Хі-квадрат (χ^2)
1	30,1%	46	44,2%	31	14,1%	6,90
2	17,6%	3	2,9%	18	-14,7%	12,80
3	12,5%	8	7,7%	13	-4,8%	1,92
4	9,7%	2	1,9%	10	-7,8%	6,48
5	7,9%	4	3,8%	8	-4,1%	2,18
6	6,7%	5	4,8%	7	-1,9%	0,55
7	5,8%	30	28,8%	6	23,0%	95,26
8	5,1%	4	3,8%	5	-1,3%	0,33
9	4,6%	2	1,9%	5	-2,7%	1,60

Джерело: складено авторами на основі вибірки випадково згенерованих транзакцій інструментом MS Excel

Для розуміння, чи відповідають наші змодельовані транзакції очікуваному розподілу, застосовано показник p-value, який відображає ймовірність отримання такого або більшого відхилення від теоретичного розподілу за умови істинності нульової гіпотези. Якщо $p\text{-value} < 0,05$, це свідчить про статистично значущі відхилення, які можуть вказувати на можливі порушення у фінансових транзакціях. У змодельованих даних $p\text{-value} = 7,31449\text{E-}24$, що істотно менше за порогове значення 0,05, оскільки перекіс на цифру «7» було закладено навмисно.

Слід також звернути увагу на рисунок 1, на якому абсолютне відхилення частоти для цифри «7» сягає 23%, що може свідчити про наявність транзакцій, сформованих із порушенням звичайних закономірностей розподілу. Це може бути ознакою фальсифікованих дій за умови, якщо підприємство не зможе надати належну доказову базу щодо такої частоти відповідних операцій. Водночас слід зазначити, що відхилення від закону Бенфорда не є прямим доказом шахрайства, а лише свідчить про наявність аномалій у даних. Такі результати потребують додаткової перевірки із застосуванням інших методів фінансового аналізу та форензик-процедур для підтвердження або спростування фактів можливих зловживань.

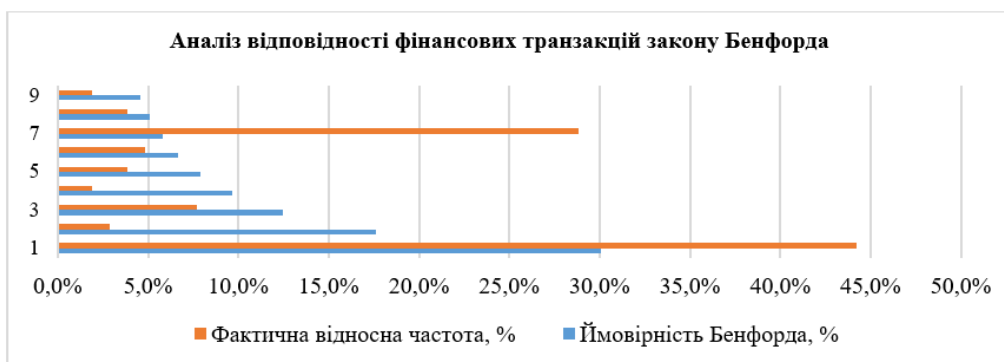

Рис. 1. Аналіз фінансових транзакцій за законом Бенфорда
Джерело: сформовано авторами

Незважаючи на ефективність закону Бенфорда як інструменту первинного скринінгу аномалій у фінансових даних, його практичне застосування передбачає низку суттєвих методичних обмежень, які необхідно враховувати як у науковому дослідженні, так і в практиці форензик-аудиту.

По-перше, закон Бенфорда не є універсальним: він коректно застосовується лише до масивів даних, що охоплюють кілька порядків величин і формуються природним чином (наприклад, суми первинних фінансових операцій, виручка, розміри рахунків-фактур). Для даних із вузьким діапазоном значень, фіксованими ціновими рівнями (наприклад, тарифікованими послугами чи встановленими

окладами), а також для послідовних номерів, дат або телефонних номерів відхилення від розподілу Бенфорда є закономірним явищем і не свідчить про жодні зловживання.

По-друге, і це принципово важливо з точки зору форензик-практики, відхилення від закону Бенфорда саме по собі не є і не може вважатися самодостатнім доказом шахрайства. Статистично значущі відхилення є лише індикатором аномалій, що потребують подальшого дослідження. Причинами таких відхилень можуть бути як реальні зловживання, так і цілком легітимні фактори: галузева специфіка ціноутворення, зміна бізнес-процесів, сезонність, обмеження вибірки або особливості обліку. У контексті судово-бухгалтерської експертизи та антифрод-розслідувань закон Бенфорда виступає виключно як інструмент первинного скринінгу - для визначення пріоритетних напрямів подальшої перевірки, а не як підстава для висновків про вчинення правопорушення.

По-третє, чутливість методу залежить від обсягу вибірки: при невеликих масивах даних (умовно менше 300–500 спостережень) тест може давати хибнопозитивні або хибнонегативні результати. Статистичні критерії (зокрема, використаний у цьому дослідженні критерій χ^2) схильні до надмірного відхилення нульової гіпотези при великих вибірках навіть за незначних і практично несуттєвих відхилень від теоретичного розподілу, що потребує додаткового врахування при інтерпретації результатів.

Таким чином, відповідно до усталених стандартів форензик-практики та спеціальної літератури з аудиту шахрайства, аналіз за законом Бенфорда рекомендується використовувати виключно у поєднанні з іншими аналітичними процедурами - контент-аналізом первинних документів, верифікацією контрагентів, перехресним аналізом транзакцій, інтерв'юванням тощо. Лише сукупність незалежних індикаторів може слугувати підґрунтям для висновків про ймовірні фінансові зловживання та подальших слідчих або правових дій.

Актуальність комплексного форензик-підходу до виявлення фінансових зловживань підтверджується і масштабами самого явища, боротьбу з яким він покликаний забезпечити. За даними міжнародної організації Association of Certified Fraud Examiners (ACFE), у світових організаціях від шахрайства у середньому втрачається близько 5% доходів щороку, при цьому медіанні втрати одного виявленого випадку шахрайства становлять десятки або сотні тисяч доларів. Найпоширенішими формами фінансових зловживань є [5]:

1. Привласнення активів (підроблені витрати, фіктивні постачальники, крадіжки готівки тощо) є найпоширенішим видом порушень і фігурує у більшості випадків.

2. Маніпуляції з фінансовою звітністю (завищення доходів, заниження витрат, викривлення фінансових показників), які є менш поширеними, проте супроводжуються значно більшими середніми збитками.

3. Корупційні схеми та зловживання владою (незаконні виплати, хабарі, конфлікти інтересів тощо), що також завдають суттєвих фінансових втрат.

Для наочності основні типи фінансових зловживань, їх поширеність і рівень збитків наведено в таблиці 3.

Таблиця 3

Типи фінансових зловживань за ACFE

Тип зловживання	Частка серед випадків у звіті ACFE	Середні/медіанні збитки
Привласнення активів	86–89%	≈ 120 000 USD
Маніпуляції фінансовою звітністю	~5%	≈ 766 000 USD
Корупційні схеми (хабарі, конфлікти інтересів)	48%	Високі, часто пов'язані з контрактами

Джерело: складено авторами на основі [5]

Подібні результати підтверджуються і в інших глобальних дослідженнях. У звіті PwC Global Economic Crime Survey 2024, який охопив майже 2 500 компаній із 63 країн, зафіксовано, що шахрайство у сфері закупівель є одним із трьох найбільш деструктивних економічних злочинів у світі за останні 24 місяці - поряд із кіберзлочинністю та корупцією, а понад половина опитаних організацій вказує на його широку поширеність у своїх країнах [6].

У контексті України, у звіті PwC GECS 2024: Report on Ukraine підкреслюється, що суб'єкти господарювання все частіше стикаються з ризиками корупції, фінансових зловживань у закупівлях, постачаннях, санкційних порушень та схемах з виведення активів [7].

Серед ключових напрямів, які українські компанії намагаються підсилити - це покращення підходів до оцінки ризиків; оптимізація механізмів керування ризиками взаємодії з контрагентами та ефективніше використання аналітики даних у функціях комплаєнсу та внутрішніх розслідувань. Основні напрями застосування форензик-процедур, їх зміст та очікуваний ефект від впровадження

наведено в таблиці 4.

Таблиця 4

Основні напрями застосування форензик-процедур у виявленні корпоративного шахрайства

Напрямок	Зміст процедур	Очікуваний ефект
Розслідування корпоративного шахрайства	Аналіз фінансових потоків, контрактів, операцій з пов'язаними сторонами	Виявлення фактів зловживань, мінімізація втрат
Цифрова криміналістика	Аналіз електронної пошти, логів, транзакцій, великих масивів даних	Встановлення цифрових доказів
Комплаєнс-моніторинг	Оцінка відповідності внутрішніх політик законодавству та стандартам	Зниження регуляторних ризиків
Аналітика Big Data	Використання алгоритмів пошуку аномалій	Превентивне виявлення підозрілих операцій
Форензик-аудит M&A	Перевірка достовірності активів при злиттях і поглинаннях	Зменшення інвестиційних ризиків

Джерело: складено авторами на основі [7]

Дослідження показало, що ключовою відмінністю сучасного форензику є використання цифрової аналітики та методів обробки Big Data. За даними Association of Certified Fraud Examiners у звіті «Report to the Nations 2024», застосування проактивного моніторингу транзакцій скорочує тривалість шахрайських схем майже на 50% та зменшує середній розмір втрат більш ніж на третину, що підтверджується і облікованими прикладами компаній, які впровадили системи аналітики великих обсягів даних [5].

У сучасних умовах економіки роль фінансового контролю значно змінюється. Ручні перевірки все більше поступаються місцем автоматизованим інструментам, що дозволяють вчасно виявляти відхилення від нормального поведінкового патерну господарських операцій. Для системи фінансового контролю важливо не лише виявляти вже вчинене порушення, а й прогнозувати й відфільтровувати потенційно ризикові сценарії ще на етапі формування фінансових потоків. З цією метою все частіше використовують інструменти автоматизованого виявлення аномалій, машинного навчання та ризик-орієнтованого аналізу, які відстежують нестандартні комбінації контрагентів, часу операції, розміру платежу, структури ланцюжків коштів і інших параметрів.

Провідні міжнародні компанії, зокрема PwC та KPMG, у 2023-2024 роках відзначають активне впровадження штучного інтелекту у сфері форензик-послуг, що уможливлює аналіз мільйонів транзакцій у режимі реального часу, виявляти підозрілі ланцюжки платежів, реконструювати складні схеми фінансування та виведення капіталу. Цифрова криміналістика та методи Big Data стають інтегральним інструментом сучасного форензик-розслідування, що відокремлює його від класичних аудиторських процедур [7; 8].

Важливим результатом дослідження є обґрунтування необхідності інтеграції форензику в систему корпоративного управління. На сьогоднішньому етапі ефективне управління ризиками шахрайства неможливо без тісного зв'язку між функцією форензику, внутрішнім аудитом, службою комплаєнсу та підрозділами ризик-менеджменту. Такий підхід забезпечує не лише оперативне виявлення підозрілих операцій, а й безперервне відстеження змін у політиках, процесах і персоналі, що зменшує вірогідність виникнення схем зловживань.

Для України особливо актуальним є впровадження форензик-практик у контексті відбудови економіки, підвищення економічної безпеки та контролю за використанням фінансових ресурсів. Зростання міжнародної фінансової допомоги, участь в глобальних ланцюгах постачання, інтеграція до європейського економічного простору, а також підписання угод із фінансовими донорами потребують від українських підприємств і державних органів підвищення рівня фінансової дисципліни, строгого комплаєнсу й ефективної довгострокової системи контролю. Саме у цих умовах форензик виступає ефективним інструментом підсилення підзвітності та боротьби з корупцією, оскільки забезпечує своєчасне виявлення відхилень, документування доказів і прийняття управлінських рішень до виникнення масштабних збитків [9].

У результаті дослідження запропоновано модель інтеграції форензику в діяльність підприємства, що передбачає [10]:

1. Ідентифікацію зон підвищеного ризику (наприклад, високоризикові закупівлі, міжнародні платежі, інвестиційні проекти).
2. Впровадження цифрового моніторингу транзакцій з використанням систем аналітики Big Data.
3. Створення незалежної форензик-функції або систематичне залучення зовнішніх експертів-

аудиторів.

4. Формування культури нульової толерантності до шахрайства через кодекси поведінки, внутрішні регламенти та антикорупційні механізми;

5. Регулярне навчання персоналу з питань фінансової етичної поведінки, комплаєнсу та виявлення ознак шахрайства.

Аналітична оцінка економічної ефективності впровадження форензіку свідчить, що витрати на організацію системи фінансових розслідувань є суттєво нижчими за потенційні втрати від шахрайства. З урахуванням даних ACFE, навіть скорочення втрат на 1-2% від річного доходу підприємства може забезпечити значний позитивний фінансовий ефект, оскільки середні втрати від шахрайства у світі оцінюються як близько 5% доходу організацій. Таким чином, впровадження проактивної форензік-моделі має не лише стратегічне, а й відчутне кількісне економічне обґрунтування [5].

Висновки. Форензік є спеціалізованим інструментом, спрямованим на виявлення, аналіз і документування фінансових зловживань, що відрізняє його від традиційного аудиту за цілями та характером дослідження. Його застосування є доцільним у випадках наявності підозрілих операцій або підвищених ризиків порушень, оскільки він орієнтований на детальне дослідження окремих фактів і формування доказової бази для подальших правових або дисциплінарних процедур.

Використання закону Бенфорда дає змогу виявляти аномалії у фінансових даних та визначати операції, які потребують додаткової перевірки. Разом з тим цей інструмент не є достатньо надійним для формування остаточних висновків щодо наявності шахрайства. Це пояснюється тим, що його коректне застосування можливе лише за певних умов - зокрема, для великих масивів даних, що природно сформовані та охоплюють широкий діапазон значень. Відхилення від теоретичного розподілу можуть виникати не лише внаслідок зловживань, а й через об'єктивні чинники: особливості ціноутворення, обмеженість вибірки або специфіку діяльності підприємства.

Масштаби фінансових зловживань підтверджені даними ACFE і PwC, свідчать про нагальність розвитку форензік-практик. Найпоширенішою формою є привласнення активів, тоді як маніпуляції з фінансовою звітністю, хоча й рідші, спричиняють значно більші збитки. Для України особливо актуальними залишаються ризики шахрайства у закупівлях, корупційні схеми та операції з виведення активів, що потребують посиленої уваги з боку форензік-фахівців.

Загалом результати дослідження свідчать, що ефективна протидія фінансовим зловживанням неможлива за рахунок застосування лише окремих інструментів. Форензік функціонує як інтегрована система, що поєднує статистичні методи виявлення аномалій, цифрову криміналістику, ризик-орієнтований моніторинг і доказову документацію. Для українських підприємств та державних органів впровадження форензік-практик є особливо актуальним в умовах відбудови економіки, зростання міжнародної фінансової допомоги та необхідності підвищення прозорості фінансових процесів, що потребує подальшого розвитку як нормативно-методичного забезпечення форензіку в Україні, так і практичних компетенцій фахівців у цій сфері.

Література

1. Nigrini M. J., Wells J. T. Benford's Law: Applications for Forensic Accounting, Auditing, and Fraud Detection. John Wiley & Sons, Incorporated, 2012. 352 p.
2. Research in forensic accounting and fraud detection: a systematic literature review. International Journal of Accounting, Business and Finance. URL: <https://www.ijabf.in/index.php/IJABF/article/view/177/72> (дата звернення: 03.03.2026).
3. Рябчук О. Г., Вишняк А. Роль форензіку та аудиту в боротьбі з фінансовим шахрайством. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». 2025. №2 (116). С. 127-133. URL: <https://puet.poltava.ua/index.php/economics/article/view/360/342> (дата звернення: 03.03.2026).
4. Filatova H., Ovcharova N., Kravchenko O. Forensic audit of public debt in the financial control system of Ukraine. Accounting and Financial Control. Business perspectives. 2025. Vol. 6, № 1. С. 1-12. DOI: [https://doi.org/10.21511/afc.06\(1\).2025.01](https://doi.org/10.21511/afc.06(1).2025.01)
5. Occupational Fraud 2024: A Report to the Nations / Association of Certified Fraud Examiners. 2024. 96 p. URL: <https://www.ey.com/content/dam/ey-unified-site/ey-com/es-ar/insights/forensic-integrity-services/documents/ey-2024-report-to-the-nations.pdf> (дата звернення: 06.03.2026).
6. PwC Global Economic Crime Survey 2024 / PwC. URL: <https://www.pwc.dk/da/publikationer/2024/2024-global-economic-crime-survey.pdf> (дата звернення: 06.03.2026).
7. Global Economic Crime and Fraud Survey 2024: Ukrainian findings / PwC Ukraine. URL: <https://www.pwc.com/ua/en/survey/2024/global-economic-crime-survey.html> (дата звернення: 06.03.2026).
8. Дунаєв М. С., Плікус І. Ю., Отрощенко Л. С., Жукова Т. А. Форензік: поняття та перспективи

застосування в Україні. Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка». 2021. № 3. С. 94–101. URL: https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/3_2021/11.pdf (дата звернення: 12.03.2026).

9. Форензик: європейський досвід vs. українські реалії. Юридична газета. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/korporativne-pravo-ma/forenzik-evropeyskiy-dosvid-vs-ukrayinski-realiyi.html> (дата звернення: 12.03.2026).

10. Форензик як метод економічних розслідувань: теоретичні засади. Економічний вісник Донбасу. URL: <https://evd.luguniv.edu.ua/index.php/evd/article/view/367/368> (дата звернення: 12.03.2026).

References

1. Nigrini M. J., Wells J. T. Benford's Law: Applications for Forensic Accounting, Auditing, and Fraud Detection. John Wiley & Sons, Incorporated, 2012. 352 p.

2. Research in forensic accounting and fraud detection: a systematic literature review. International Journal of Accounting, Business and Finance. URL: <https://www.ijabf.in/index.php/IJABF/article/view/177/72> (accessed March 03, 2026).

3. Riabchuk O. H., Vyshniak A. Rol forenziku ta audytu v borotbi z finansovym shakhraistvom [The role of forensic and audit in combating financial fraud]. Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. Seriia «Ekonomichni nauky». 2025. No. 2 (116). P. 127-133. URL: <https://puet.poltava.ua/index.php/economics/article/view/360/342> (accessed March 03, 2026).

4. Filatova H., Ovcharova N., Kravchenko O. Forensic audit of public debt in the financial control system of Ukraine. Accounting and Financial Control. Business perspectives. 2025. Vol. 6, No. 1. P. 1-12. DOI: [https://doi.org/10.21511/afc.06\(1\).2025.01](https://doi.org/10.21511/afc.06(1).2025.01)

5. Occupational Fraud 2024: A Report to the Nations / Association of Certified Fraud Examiners. 2024. 96 p. URL: <https://www.ey.com/content/dam/ey-unified-site/ey-com/es-ar/insights/forensic-integrity-services/documents/ey-2024-report-to-the-nations.pdf> (accessed March 06, 2026).

6. PwC Global Economic Crime Survey 2024 / PwC. URL: <https://www.pwc.dk/da/publikationer/2024/2024-global-economic-crime-survey.pdf> (accessed March 06, 2026).

7. Global Economic Crime and Fraud Survey 2024: Ukrainian findings / PwC Ukraine. URL: <https://www.pwc.com/ua/en/survey/2024/global-economic-crime-survey.html> (accessed March 06, 2026).

8. Dunaiev M. S., Plikus I. Yu., Otroshchenko L. S., Zhukova T. A. Forenzik: poniattia ta perspektyvy zastosuvannya v Ukraini [Forensic: concept and prospects of application in Ukraine]. Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu. Seriia «Ekonomika». 2021. No. 3. P. 94-101. URL: https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/3_2021/11.pdf (accessed March 12, 2026).

9. Forenzik: yevropeyskiy dosvid vs. ukrainski realii [Forensic: European experience vs Ukrainian realities]. Yurydychna hazeta. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/korporativne-pravo-ma/forenzik-evropeyskiy-dosvid-vs-ukrayinski-realiyi.html> (accessed March 12, 2026).

10. Forenzik yak metod ekonomichnykh rozsliduvan: teoretychni zasady [Forensic as a method of economic investigations: theoretical foundations]. Ekonomichniy visnyk Donbasu. URL: <https://evd.luguniv.edu.ua/index.php/evd/article/view/367/368> (accessed March 12, 2026).

Отримано: 13.03.2026

Прийнято до публікації: 14.04.2026

Опубліковано: 15.04.2026